

Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal

ISSN: 2528-9861 e-ISSN: 2528-987X

CUID, December 2017, 21 (3): 1591-1622

Kur'an'da Tekebbür Ehlinin Özellikleri
Characteristics of Arrogant in the Qur'an

Ahmet Özdemir

Yrd. Doç. Dr., Gaziosmanpaşa Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi, Tefsir Anabilim Dalı
Assistant Professor, Gaziosmanpaşa Univ., Faculty of Theology, Department of Qur'anic Exegesis
Tokat, Turkey

ahmet.ozdemir@gop.edu.tr

ORCID ID <https://orcid.org/0000-0002-2389-6693>

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü / Article types: Araştırma Makalesi / Research Article

Geliş Tarihi / Received: 09 Eylül/September 2017

Kabul Tarihi / Accepted: 14 Kasım/November 2017

Yayın Tarihi / Published: 15 Aralık/December 2017

Yayın Sezonu / Pub Date Season: Aralık/December

Cilt / Volume: 21 **Sayı / Issue:** 3 **Sayfa / Pages:** 1591-1622

DOI: <https://doi.org/10.18505/cuid.337359>

Atıf/Cite as: Özdemir, Ahmet. "Kur'an'da Tekebbür Ehlinin Özellikleri-Characteristics of Arrogant in the Qur'an". *Cumhuriyet İlahiyat Dergisi-Cumhuriyet Theology Journal* 21, sy. 3 (Aralık/December 2017): 1591-1622. doi: 10.18505/cuid.337359.

İntihal /Plagiarism: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi. / This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software. <http://dergipark.gov.tr/cuid>

Copyright © Published by Cumhuriyet Üniversitesi, İlahiyat Fakültesi-Cumhuriyet University, Faculty of Theology, Sivas, 58140 Turkey. All rights reserved.

For Permissions: ilahiyat.dergi@cumhuriyet.edu.tr

Kur'an'da Tekebbür Ehlinin Özellikleri

Öz: İnsan, dünyaya imtihan olmak için gönderilmiştir. Bu imtihanda başarılı olmanın kriteri, Kur'an ve sünnete uygun bir hayat yaşayabilmektir. Bu nedenle kişinin, bu iki kaynağın rehberliğine ihtiyacı vardır. Kur'an'ın amacı insanlara rehberlik etmektir. Allah, Kur'an'da olumlu ve olumsuz insan karakteri üzerinde durmuştur. Tarihten örnekler vererek bunları insanların gözünde somut hale getirmiştir. İyilerin cennete, kötülerin ise cehenneme gideceğini haber vermek suretiyle bu konuda insanları uyarmıştır. Kötü örneklerden bir tanesi de tekebbür ehlidir. Bu makalede Kur'an'da tekebbür ehlinin özellikleri konusunu ele aldık. Bu çerçevede adı geçen kişilerin nasıl bir kişiliğe sahip olduklarını ortaya koyduk. Bunun yanında Allah'a karşı sergilemiş oldukları tavırları inceledik. İnkârcı ve isyankâr bir kişiliğe sahip olduklarını gördük. Aynı zamanda gönderilen bütün peygamberlere ve onların getirdikleri vahiylerle düşmanlık ettiklerini müşahede ettik. Ayrıca kendileri gibi olmayan diğer insanlara karşı duruşlarını ele aldık. Toplumdaki zayıf insanları küçük gördüklerini tespit ettik. Onlar, sahip oldukları varlıklarını kimseyle paylaşmak istememişlerdir. Bu davranışlarının sonucu olarak ahirette karşılaşacakları muameleyi gözler önüne serdik.

Anahtar Kelimeler: Kur'an, Kulluk, Ahlak, Tekebbür, Kibir.

Characteristics of Arrogant in the Qur'ân

Abstract: Human has been sent to the world for exam. The criterion for success in this exam can live according to the Qur'ân and the Sunnah. Therefore, people are in need of guidance of these two resources. The purpose of the Qur'ân is to guide people. God emphasizes the positive and negative human character in the Qur'ân. By giving examples from the past, they have made them concrete in the eyes of people. He warns people in this subject by letting them know that the good will go to heaven and the evil will go to hell. One of the bad examples is arrogant. In this article, we have dealt the characteristics subject of arrogant in the Qur'ân. In this context, we have demonstrated how they have a personality of the person. In addition, the attitude they have displayed against God we have examined. We saw that they have an unbeliever and rebellious personality. At the same time, we saw they were hostile to all the prophets who were sent and the revelation they brought. We also discussed their position against other people who are not like themselves. We've found that they see weak people in society as small. They do

not want to share the instruments they have. As a result of these behaviours, we have shown the treatment that they will face in the hereafter.

Keywords: Qur'ân, Worship, Ethic, Arrogance, Grandiosity.

SUMMARY

In the Qur'ân, we see the positive and negative aspects of human characteristics. God explains which features these people possess. By giving examples from the past, he has made these things tangible in the eyes of people. In the Qur'ân, those who have positive characters are praised, while those who have negative characters are dismissed.

The arrogance, one of the negative characters, is explained in the Qur'ân. These are mostly prominent people in the society. These people exploit the other people at the same time. Every prophet struggled with these people. These people resisted with all their might in order that the prophets would not succeed. Their hostility to the prophets has reached unimaginable proportions. Every prophet has struggled with one or more arrogant in his own time. A Pharaoh against whom prophet Moses struggled is one of them. Another example is Nimrod who does not know the limits of his hostility against prophet Abraham and throws him to the fire. Abū Jahl and Abū Lahab who tortured prophet Muhammad and his companions, are other examples.

In the Qur'ân, we see that some of the characteristics of the arrogant are explained. It is possible to handle the characteristics of these people in two categories. The first one of these is that they do not accept a superior being above themselves. In this context, it is seen that they deny the existence of God. Moreover, it is obvious that they have many things in see equal with him. Therefore, they have a rebellious attitude toward God. The second is their attitude towards other people. Especially, they show arrogant behaviour against weak people in society. They think that they are in a privileged position from others. Therefore, they look down on others, and they hold in disrespect.

It is known that they have a negative attitude in connection with the belief of God. They have a lack of disbelief not only God but also against his teachings. For example, they do not believe in the Afterlife which will come after this world. As a result of this, they do not accept the prophets he sent us. Whereas, he trusts

the prophets before their prophecies. The reason of their hostility to them is that they are sent by God. Because the laws brought by the prophets removed the inequality from society. It intended to provide the justice among people. When they accept this invitation, they will not have any difference from other people.

As long as they do not accept the prophets, it is not expected to accept the Qur'ānic verses they bring. Of course, it is not possible to worship a God they do not accept. At the same time, they accept other gods apart from God. There is a worldly benefit in accepting other deities. This consolidates their authorities on the weak part of the society. That is to prevent them from using a spiritual force to rebel against them. Because they will not be willing to share their possibilities with them. It is clearly given in the Qur'ān that *shirk* is an unforgivable sin. With evidences, it is explained why God cannot have a partner. But they will not accept any evidence that is offered to them. The only criterion for them is their own thinking.

It is mentioned in the Qur'ān that arrogant has also a negative attitude towards the weak part of the society. While presenting this attitude, they act together with the elders of the community who are in the same position as themselves. They make friendship with those who have the same position as themselves. They cannot stand being in the same environment with other people. So, they create a great power. By behaving in this way, they show more oppressive attitude towards the weak part of the society. As a result, they act together against each power. As a result, there is a degree of difference between them and the weak part of the society. They try to make sovereign the caste system dominant in society.

They see themselves as privileged from other people who are not wealthy. They do not let other people benefit from the possibilities they have. They do not have the thought of doing a favour. Moreover, they make efforts to prevent others from doing a favour to others. That is, they do not let the formation of a society in which co-operation is dominant. They prevent the favours that are wanted to be done. From time to time, it can be seen that they do a little favour. They do not stay back from showing off the small favours they have done to get something in the World.

These people who have a negative personality, cannot accept any suggestions and advice that can be made to them. For this reason, they do not want to

take orders from any authority. They just know this world as a life. Therefore, they have made all their investments for this World. They live a life without caring about other people. A life like this will not be accepted by the God. For this reason, they are not loved by God. It cannot be said that they are loved by other people as well too much.

It is certain that the result of their behaviours will be negative. In the Afterlife, they will regret what they have done in the world. But these regrets will not benefit them. In the Afterlife, their possibilities when they have in the world will not also benefit them. Whereas, they thought that the opportunities they had in the world would save them in the Afterlife. Because they believed that they would do whatever they want in the Afterlife like they did in the world. They made a fun of the prophets by asking when you would bring us punishment. They are going to suffer a hurt punishment there. This punishment that they will be exposed to will be infinite. Those who seem friendly to them in this world will leave themselves alone in the Afterlife.

In this article, we have dealt with the characteristics of the arrogant in the Qur'an. We have focused on their character constructions. We searched the reasons behind their behaviours. We gave enough information about them. In order to make it clearer, we give examples from our daily life to make it more understandable. We have emphasized how having an arrogant structure will isolate the person both in this world and in the Hereafter.

GİRİŞ

Tüm iyi ve kötü eğilimler, insanın yaratılışında potansiyel olarak mevcuttur.¹ Bu huylar, İslam ahlakçıları tarafından fitrî/tabii ahlak diye isimlendirilir.² Kur'an'da olumlu ve olumsuz karaktere sahip insan tiplerinden ayrıntılı bir şekilde

¹ eş-Şems 91/8.

² Kadir Polater, "Kur'an Açısından Kibir Sorunu ve Sonuçları", *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, sy. 1 (Haziran 2013) 72. Örneğin Gazali ahlakı tarif ederken şu ifadeleri kullanır: "Ahlak, nefse yerleşmiş olan ve herhangi bir zorlamaya gerek kalmadan oradan kolayca çıkabilen haslettir." Bk. Ebû Hâmid Muhammed el-Gazzâlî, *İhyâ'ü ulûmi'd-dîn*. trc. Ali Arslan (İstanbul: Merve Yayın-Dağıtım, ts.), 3: 121.

bahsedildiğini görmekteyiz.³ Bu tiplmeyi belirleyen en önemli faktör inançtır. Allah inancı sağlam olan insanlar, olumlu bir kişiliğe sahip olmakta ve yaratıcısına karşı kulluk görevini eksiksiz bir şekilde yerine getirmeye gayret göstermektedir. Ama bu inancı sağlam olmayan ya da top yekûn Allah'a karşı bir duruş ortaya koyan insanlar ise bütün tavır ve davranışlarında hem yaratıcısına hem de diğer insanlara karşı hep olumsuz bir yapı içerisine girmekte ve toplumda istenmeyen kişi/kişiler haline gelmektedirler.

Kur'an'da yer alan olumsuz karaktere sahip örneklemelerden bir tanesi, toplumun önde gelen ve o toplumdaki insanları sömüren, kendilerini üst seviyede bir insan olarak addeden kişilerdir.⁴ Bu karaktere sahip insanlar, sadece diğer insanlardan üstün olduklarını iddia etmekle kalmamış, Allah tarafından gönderilen peygamberlere karşı bile üstünlük taslamış, daha da ötesi o peygamberi gönderen yüce yaratıcıya kafa tutmaktan, O'nun gönderdiklerini yok saymaktan geri durmamışlardır.⁵

Kibir kavramını ele alan birçok çalışma yer almakla birlikte onların kişilik özelliklerinin neler olduğu ile ilgili özel bir çalışmanın yapılmamış olması bu anlamda bir eksiklik olarak gözükmektedir. Çünkü kibir, birçok olumsuz davranışın arkasında yatan itici güç konumundadır. Kibirli olmayı karakter haline getiren kişilerin tüm olumsuz davranışları elbette ki Kur'an'da yer almamaktadır. Ama genel anlamda onlarla ilgili sağlam bir veri oluşturabilecek kadar davranış özelliklerini Kur'an'da bulmak ve bunlardan yola çıkarak onlar hakkında yeterli bilgiye sahip olmak mümkündür.

Kur'an'da değişik yerlerde, farklı örneklemelerden hareketle anlatılan tekebbür ehlini bir bütün halinde ve onlar hakkında genel kanaat oluşturacak şekilde bu makalemizde bir çalışma ortaya koymayı amaçladık. Konumuz bu çerçevede ele alınıp, elde edilen bilgilerden sonra kendi kanaatimizi de ortaya koyup elde edilen sonuçlarla birlikte bir bütün halinde okuyucunun hizmetine sunulacaktır.

1. KİBRİN KAVRAMSAL TAHLİLİ VE PSİKOLOJİK YÖNÜ

1.1. Kibrin Kavramsal Tahlili

³ Bk. el-Bakara 2/3-16; en-Nisâ 4/142; el-A'râf 7/176; el-İsrâ 17/67; el-Fecr 89/15-16.

⁴ el-A'râf 7/75-76.

⁵ el-A'râf /77-78.

İnsanların, başkalarına karşı üstünlük taslamalarını, onları küçük görmele-
rini ifade eden bazı kavramların Kur'an'da yer aldığını görmekteyiz. Bunlardan bir
tanesi *kibir* ve onun türevleridir. Bir diğeri *fahr* kavramıdır. Üçüncü bir kavram
daha vardır ki kişinin başkalarına muhtaç olmadığını düşünmesi anlamında kulla-
nılan *istiğnâ* kavramıdır. Bu da dolaylı olarak kişinin kendini diğer insanlardan
daha üstün görmesini ifade etmektedir. Şimdi bu kavramları tek tek ele alalım.

1.2. Kibir-Tekebbür-İstikbâr Kavramlarının Tahlili

Kuran'da, insanın başkalarına karşı büyüklük taslamasını ifade eden bazı
kavramlar vardır. O kavramlardan bir tanesi kibir ve onun türevleridir. Bu ne-
denle, *kibir* (كبر), *tekebbür* (تكبر) ve *istikbâr* (استكبار) kelimelerinin kavramsal tahlille-
rini yapmak konuya giriş bağlamında yerinde olacaktır. Kibir kelimesi, (يَكْبُرُ - كَبُرَ)
fiil kökünden türemiş olup, “büyüklenmek,⁶ hakkı reddetmek”⁷ anlamlarına gel-
mektedir.

Kur'an'da farklı türevleriyle yer alan “tekebbür” kavramına “büyüklük tas-
lamak, kendisini başkalarından daha faziletli görmek, diğer insanlarda olmayan
şeylere hak sahibi olduğunu düşünmek” anlamları da verilmiştir.⁸ Aynı kökten tü-
reyen *istikbâr* kelimesi ise, “inat ederek, kibirlenerek hakkı kabule yanaşmamak”
demektir.⁹ Bu kelimeye iki türlü mana daha verilmiştir. Bunlardan birincisi: İnsan-
nın büyüme için çeşitli yollar araması, büyük olmayı istemesidir. Bu gerekli yerde
ve zamanda olursa övülen bir davranıştır. İkincisi ise: Kişinin kendisinde olmayan
bir şeyi varmış gibi göstermedir. Yerilen ve doğru bir davranış olarak görülmeyen
kısım burasıdır.¹⁰

Bu kavramların Kur'an'da yer alış miktarlarına baktığımızda kibir kavramı-
nın isim ve fiil halinde üç defa, tekebbür kavramının altı defa, *istikbâr* kavramının
ise altmış bir defa geçtiğini görmekteyiz. Kibir kelimesinin el-Mümin suresi 56.
âyette terim anlamında kullanıldığını görmekteyiz. Bu âyette kibir ehlinin, Kur'an
âyetlerini kabul etmemelerinin gerekçesi olarak kibirlenmeleri gösterilmektedir.

⁶ İsmâil b. Hammâd el-Cevherî, *Tâcü'l-luğa. Sihâhu'l-luğa, es-Sihâh fi'l-luğa* (Beyrut: Daru'l-İlm li'l-Me-
layin, 4. baskı, 1407/1987), 2: 801-802.

⁷ Cemalüddîn İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab* (Beyrut: Daru Sadr, 3.baskı, 1414), 5: 129.

⁸ Muhammed Murtazâ ez-Zebîdî, *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs* (by: Daru'l-Hidaye, ts.), 14: 8.

⁹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 5: 126.

¹⁰ Râgıb el-İsfahânî, *el-Müfredât* (Beyrut: Daru'l-Marife, 2005/1426), 424.

Onların, âyetleri reddederken, herhangi bir delile dayanmadıkları da orada izah edilen hususlardandır.

Yine Kur'an'da Allah, kendisi için el-Mütekebbir isim-sıfatını da kullanmaktadır.¹¹ Bu âyette Allah, büyüklüğün yalnızca kendisine has bir özellik olması gerektiğini, çünkü insanlara yapmış olduğu iyiliklerin çok fazla olması hasebiyle bunu yalnızca kendisinin hak ettiğini dile getirmiştir.¹² Diğer insanların yapmış oldukları iyilikler ise, mülkün hakiki sahibi olmamaları ve yaptıkları iyiliklerin sınırlı olması nedeniyle onları bu isim-sıfatı hak edecek duruma getirmeyecektir.

1.3. Fahr Kavramının Tahlili

Bu konuyla ilgili olarak kullanılan bir diğer kavram fahr ve onun türevleridir. *Fahr* (فخر) kavramı, “özellikleriyle övünmek, büyüklük, kibir ve onur iddiasında bulunmak¹³, mal, makam gibi insanın dışında olan şeylerle övünmek”¹⁴ anlamına gelmektedir.

Bu kelimenin farklı kalıplarının Kur'an'da kullanıldığını görmekteyiz.¹⁵ Bu kelime mübalağalı olarak kullanıldığında رجل فخور örneğinde olduğu gibi “çok övünen” anlamına gelmektedir. Çömleğe de فخر ismi verilmiştir. Bu şekilde isimlendirilmesi çıkardığı sestem dolaylı olsa gerektir. Muhtemelen çok övünen kişi şeklinde tasavvur edilmiştir.¹⁶

1.4. İstiğnâ Kavramının Tahlili

Ele alacağımız bir diğer kavram ise istiğnâ olacaktır. *İstiğnâ* (استغنى) kavramı, “başka birine ihtiyacı olmamak (bu anlamda sadece Allah için kullanılır), başkalarına ihtiyacının az olması¹⁷, kendisinin dışındaki her şeyin O'na muhtaç olması¹⁸” anlamlarında kullanıldığını görmekteyiz.

Kur'an'da Allah'ın başkalarına muhtaç olmadığını ifade eden, bu kelimenin farklı türevlerinin kullanıldığı âyetlerin yer aldığını görmekteyiz.¹⁹ Bu âyetlerde

¹¹ el-Haşr 59/23.

¹² İsfahânî, *el-Müfredât*, 424.

¹³ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 5: 48-49.

¹⁴ İsfahânî, *el-Müfredât*, 376.

¹⁵ el-Hûd 11/10; el-Lokmân 31/18.

¹⁶ İsfahânî, *el-Müfredât*, 376.

¹⁷ İsfahânî, *el-Müfredât*, 368.

¹⁸ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 15: 135.

¹⁹ et-Tegâbün 64/6; el-İbrahim 14/8; el-Fâtır 35/15.

kullanıldığı şekliyle, asıl zengin olanın Allah olduğu, hiç kimseye muhtaç olmadığı, ama yaratılmış olanların kendisine muhtaç olduğu hususlarının dile getirildiğini görmekteyiz. İnsanlar, her ne kadar dünyada bazı imkanlara sahip olsalar da bunlar, onların elinde sürekli kalıcı değildir. Ama Allah, her şeye istediği zamana kadar ve istediği miktarda sahip olma ve onu kullanma hakkına sahiptir. bu konuda O'na herhangi bir sınırlama getirilemez.

1.5. Kibrin Psikolojik Yönü

Kibir, insanı yalnızlaştıran, diğer insanlar nezdinde değersiz duruma getiren psikolojik bir rahatsızlıktır. Kibirli insan doyumstuzdur. Sahip olduğu şeylerle yetinmek yerine hep daha fazlasını ister. İsteddiği şeyi elde edemediğinde ise huzursuz olur. Kendisinin mükemmel olduğunu düşünür. Her zaman her şeyin en iyisini yaptığı kanaatindedir. Bu nedenle diğer insanların önerilerini dikkate almaz. Her zaman en doğru olanı kendisinin bildiğini varsayar.

Kibirlenen kişinin, hatasız olduğu konusunda hiç tereddüdü yoktur. Bu nedenle hatasının ortaya çıkarılması onun için bir felakettir. Her yaptığı doğru ve isabetli olduğunu düşündüğü için yaptıklarında hata olma ihtimalini tamamen göz ardı eder. İnsanların onu övmesinden büyük zevk alır. Övülmek için büyük çaba sarf eder. Asıl amacı yaptıklarının karşılığını bu dünyada almaktır. Bu nedenle davranışlarında hep riya göze çarpar. Yaratıcıyı değil insanları memnun etmeyi, daha doğrusu insanların, sözleriyle onu memnun etmesini amaç olarak belirler. Bunun sonucunda da karşılığını dünyada aldığı için ahirete bir şey kalmaz.²⁰

Bu kişiler, kendilerinden daha büyük bir varlık düşünmedikleri için yaratıcıya kulluğu gururuna yediremezler. Onun huzurunda eğilmeyi, secde etmeyi kabullenemezler.²¹ Başkalarının kendisine saygısızlığını ise asla hoş görmez ve bu tavrı sergileyen kişiye karşı her türlü düşmanca tavrı sergilerler.

Kibir duygusu aşırı boyutlara ulaştığı zaman kişiye ruhsal ve bedensel açıdan zarar vermeye başlar.²² Bu durumdaki insan, ruhsal açıdan bunalımlar yaşama

²⁰ Müslim, "İmâre", 152.

²¹ el-A'râf 7/36.

²² Öznur Özdoğan, "İnsana Manevi-Psikolojik Yaklaşım". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49, sy. 2 (2008): 100.

1600 | Özdemir, Ahmet. Characteristics of Arrogant in the Qur'ân

eğilimindedir. Her şeyi abartılı görme, çok basit şeyleri dahi ciddiye alma gibi davranışlar ortaya koyar. Bedensel açıdan bazı hastalıklara yakalanma riski artar.

Kibir, toplumsal birlikteliğin zayıflamasına, birlik ve beraberliğin yok olmasına zemin hazırlayan en önemli etkenlerden bir tanesidir. Başkaları ile aynı konuda olmayı kabul edemeyen bir kişinin, müminlerin kardeş olduğu²³ ve onların her daim birbirlerine destek olması gerektiği²⁴ noktasında duyarlılık göstermesi beklenemez. Bu durum, İslam ümmetinin zayıflamasına, müminlerin aralarındaki kardeşlik bağının yok olmasına neden olan olumsuz bir etkidir.

2 TEKEBBÜR EHLİNİN KUR'AN'DA GEÇEN ÖZELLİKLERİ

2.1. Allah'a İbadet Etmekten Kaçınmaları

İbadet (عبادة) kavramı, a-b-d (عبد) kökünden türemekte olup “abartılı bir kullanımla, kendini küçük görme, boyun eğme, ibadet etme, hizmet etme²⁵, itaat etme²⁶, Allah'ı bir kabul etme”²⁷ gibi anlamlara gelmektedir.

Tekebbür ehli, kendilerinden daha üstün bir varlığı kabul edemedikleri için Allah'a ibadet etmekten uzaktırlar. Bu gerçek Kur'an'da şu şekilde anlatılmaktadır: “Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşa, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez” (en-Nisâ 4/36).²⁸ Âyetin ilk kısmında Allah'a ibadet edilmesi emredildiği halde bundan kaçınan insanların olabileceğini son kısmında görmekteyiz.

²³ el-Hucurât 49/10.

²⁴ Buhârî, “Edeb”, 27.

²⁵ İsfahânî, *el-Müfredât*, 322.

²⁶ Cevherî, *es-Sihâh*, 2: 503.

²⁷ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 3: 271.

²⁸ *واعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا*

Kibirli kişi, Rabbine hakkıyla ibadet edemez. Çünkü ibadet, ancak huşulu bir kalple gerçekleşir. Kalbin huşulu olması, organların da huşulu olması anlamına gelir.²⁹ Bu tür kişilerin Allah katında da insanlar nezdinde de bir değeri yoktur. Allah'a da şükretmezler.³⁰ Kendilerine bu nimetleri veren Allah'a karşı şükür görevi olarak ibadet etmeleri gerektiğini düşünmezler.

Tekebbür ehli, insanlara karşı üstünlük taslamakla yetinmez, haddini aşarak yüce yaratıcıya dahi karşı koyma ve onun emirlerini yerine getirmekten kaçınma yolunu benimser. Bu durum, böylesi bir kişiliğe sahip insanın, kendinden başkasına boyun eğmeyi gururuna yedirememesinden kaynaklanır. Kur'an'da: "Mesih de Allah'a yakın melekler de, Allah'a kul olmaktan asla çekinmezler. Kim Allah'a kulluk etmekten çekinir ve büyüklük taslarsa, bilsin ki, O, onların hepsini huzuruna toplayacaktır." (en-Nisâ 4/172)³¹ buyrulmaktadır. Burada bahsi geçen kişiler, Allah'a ibadet etmeyi zül kabul eden, O'na boyun eğmeyi hazmedemeyen kibir ehlidir.³² Oysa Allah'a karşı yapılan ibadet, kul için bir şereftir. Sadece meleklerle has bir sorumluluk değildir.³³ Melekler zaten imtihana tabi tutulan varlıklar değildir. Dünyada sınavda olan varlık insandır. Ama onların büyüklük taslamaları sadece bu dünyadaki yaşamları süresince. Dünyadaki yaşamları sona erdiğinde ellerindeki bütün imkânları alınacak ve ahirette Rableriyle baş başa kalacaklardır. Büyüklük taslamaları ahiretteki azaptan kendilerini kurtaramayacaktır.³⁴ Ahirette de Allah, adaletiyle hükmedecek, hiç kimse haksızlığa maruz kalmayacaktır.³⁵ İyi bir kul olmaya çalışıp Allah'a boyun eğenler mükâfat, ibadetten imtina edenler ise ceza ile karşılık görecektir.

²⁹ Ahmed Mustafa el-Merâgî, *Tefsîrû'l-Merâgî* (Mısır: Mektebetü Mustafa Elbânî el-Halebî ve Evlâduhu, 1946), 5: 37.

³⁰ Ebü'l-Fidâ' İmâdüddîn İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm* (Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1419), 2: 264.

³¹ لَنْ يَسْتَنْكِفَ الْمَسِيحُ أَنْ يَكُونَ عَبْدًا لِلَّهِ وَلَا الْمَلَائِكَةُ الْمُقَرَّبُونَ وَمَنْ يَسْتَنْكِفْ عَنْ عِبَادَتِهِ وَيَسْتَكْبِرْ فَسَيَحْشُرُهُمْ إِلَيْهِ جَمِيعًا

³² Muhammed b. Cerîr et-Taberî, *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân* (byy: Müessesetü'r-risale, 2000/1420), 9: 425.

³³ Cemâledîn el-Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vil* (Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1418), 3: 482.

³⁴ Fahreddîn er-Râzî, *Mefâtihu'l-gayb. et-Tefsîrû'l-kebîr* (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, 3. baskı, 1420), 11: 274.

³⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*, 2: 427.

Başka bir âyette de yine benzer bir durumun ortaya konduğunu görmekteyiz: “İman edip salih ameller işleyenlere gelince, (Allah) onların mükâfatlarını eksiksiz ödeyecek ve lütfundan onlara daha da fazlasını verecektir. Allah'a kulluk etmekten çekinenlere ve büyüklük taslayanlara gelince; (Allah) onları elem dolu bir azaba uğratacak ve onlar kendilerine Allah'tan başka bir dost ve yardımcı da bulamayacaklardır” (en-Nisâ 4/173).³⁶ Bu tür kişiler, büyüklük tasladıkları için ibadet etmeye tenezzül etmezler.³⁷ Allah'a itaat etmekten kaçınırlar.³⁸ Âyette kast edilennin, peygambere itaatten kaçınmaları olduğu şeklinde yorumlar da yapılmıştır.³⁹ Peygambere itaat Allah'a itaat olarak kabul edildiğine göre⁴⁰ yine sonuçta bu kişiler, Allah'a ibadet etmekten imtina edenler olarak kabul edilecektir. Buna rağmen Allah, hak ettikleri halde merhametinden dolayı müminlerin mükâfatını artırdığı gibi bu kişilerin azabını artırmaz.⁴¹ Hak ettikleri oranda cezaya çarptırır. Onlar, ahirette önce iyilerin ödülünü, sonra da kendi azaplarını göreceklerdir.⁴² İyilerin nimet içerisinde olmaları elbette ki tekebbür ehlinin acılarını daha da artıracaktır.

2.2. İnsanlara İyilik Etmemeleri

Kur'anda iyilik anlamında kullanılan kavramlardan bir tanesi “*birr*” (بر)dir. Bu kelime, “hayırlı işleri yaymak, doğruluk, Allah'a bağlılık⁴³, ıslah etmek⁴⁴, itaat-kâr olmak”⁴⁵ gibi anlamlarda kullanılmaktadır. Bu anlamda kullanılan bir diğer kavram “*ihsan*” (إحسان)dir. Bu kavrama verilen anlamlara baktığımızda onun “kötülük yapmanın zıddı⁴⁶, başkalarına iyilik etmek, kişinin yaptıklarında var olan güzellik”⁴⁷ anlamlarında kullanıldığını görmekteyiz.

³⁶ فَأَمَّا الَّذِينَ آمَنُوا وَعَمِلُوا الصَّالِحَاتِ فَيُوَفِّيهِمْ أُجُورَهُمْ وَيَزِيدُهُم مِّن فَضْلِهِ وَأَمَّا الَّذِينَ اسْتَنكَفُوا وَاسْتَكْبَرُوا فَيُعَذِّبُهُمْ عَذَابًا أَلِيمًا وَلَا يَجِدُونَ لَهُم مِّن دُونِ اللَّهِ وَلِيًّا وَلَا نَصِيرًا

³⁷ Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vil*, 3: 486.

³⁸ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 2: 428.

³⁹ Ebû Muhammed İbn Atıyye el-Endelüsî, *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz* (Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1422), 2: 140.

⁴⁰ Bk. en-Nisâ 4/80.

⁴¹ Muhammed Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-hakîm* (Beyrut: Daru'l-Kutub el-İlmiyye, 1990), 6: 80.

⁴² Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 11: 274.

⁴³ İsfahânî, *el-Müfredât*, 51.

⁴⁴ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 4: 52.

⁴⁵ Cevherî, *es-Sihâh*, 2: 588.

⁴⁶ Cevherî, *es-Sihâh*, 5: 2099 ;İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 13: 117.

⁴⁷ İsfahânî, *el-Müfredât*, 126.

Tekebbür ehli, en yakın akrabası dahi olsa, insanlara iyilik etmek istemez. İnsanların zor durumda olması, sıkıntı çekmesi, açlıktan ölmesi onu çok ilgilendirmez. Önemli olan kendisinin müreffeh bir hayat sürmesidir. Kendisine daha iyi hayat imkânları sunmaktan, zevk-sefa içerisinde yaşamaktan, başkalarına vakit bulamaz. Onlara iyilik etmeyi alçalma olarak kabul eder. Bu gerçeği şu âyette görmek mümkündür: “Allah'a ibadet edin ve ona hiçbir şeyi ortak koşmayın. Ana babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşta, yolcuya, elinizin altındakilere iyilik edin. Şüphesiz, Allah kibirlenen ve övünen kimseleri sevmez.” (en-Nisâ 4/36).⁴⁸ Âyette anne-baba başta olmak üzere yakınlarla ve diğer ihtiyaç sahiplerine iyilikte bulunulması emredilmektedir. Ama buna rağmen bu görevi yerine getirmeyen kibirli insanların da olabileceğini yine âyette görebiliyoruz.

Kibir, tasavvuf erbabı tarafından nefsin bir özelliği olarak kabul edilir. Allah, nefsi ve onun özelliklerini sevmez. Nefis de aynı şekilde Allah'ı ve O'nun özelliklerini sevmez. Dünyayı ve onun güzelliklerini sever.⁴⁹ Kibirli kişi, diğer insanlarla aynı konumda olduğunu unutarak kendisini öven, iyilik yapmadığı halde kendisini iyilik yapmış gibi göstererek başkalarını aşağılayan ve iyiliklerini sayıp dökendir.⁵⁰ Seçkin biri olduğunu düşünür.⁵¹ Bu nedenle kibirli kişiler, kendilerine verilen nimetin ihtiyaç sahibi insanlarla paylaşılması gerektiğini düşünmedikleri için diğer insanlar tarafından kabul görmezler.

2.3. Cimrilik Etmeleri ve İnsanlara Cimriliği Emretmeleri

Kur'an'da cimrilik kavramı için kullanılan bazı kelimeler vardır. Bunlardan birisi “*buhl*” (بُحْلٌ) kelimesidir. Bu kelime “cömertliğin zıddı⁵², sahip olunan şeyleri verilmesi gereken yerlere vermemek,⁵³ cimrilik etmek⁵⁴” anlamlarına gelmektedir.

⁴⁸ واغْبُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسْكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

⁴⁹ İsmâil Hakki el-Bursevî, *Rûhu'l-beyân fi tefsîri'l-Kur'ân* (Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.), 2: 207.

⁵⁰ Ebû Abdillâh eş-Şevkânî, *Fethu'l-kadîr el-câmi' fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't-tefsîr* (Dimeşk-Beyrut: Dâru'l-Kelim et-Tıyb, 1414), 1: 537.

⁵¹ Ahmed Mustafa el-Merâgî, *Tefsîrü'l-Merâgî* (Mısır: Mektebetü Mustafa Elbânî el-Halebî ve Evlâduhu, 1946), 5: 37.

⁵² İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 11: 47.

⁵³ İsfahânî, *el-Müfredât*, 48.

⁵⁴ Cevherî, *es-Sihâh*, 4: 1632.

1604 | Özdemir, Ahmet. Characteristics of Arrogant in the Qur'ân

Aynı anlama gelen bir diğer kelime ise “*şuhh*” (شُحّ)’dur. Bu kelimeye de “alışkanlık haline getirilmiş hırs dolu cimrilik” anlamı verilmektedir.⁵⁵ Cimrilik anlamında kullanılan bir diğer kelime ise “*katr*” (كُتْر)’dir. Bu kelime de “ihtiyaç içerisinde olmak, zor bir geçimi olmak⁵⁶, infak etmeyi azaltmak” anlamında kullanılmaktadır. Bu anlamda israfın karşıtı kabul edilir.⁵⁷ Kelimeye “toz taneciği” anlamı da verilmiştir.⁵⁸ Bir toz tanesi kadar dahi infak etmeme anlamında kullanılmış gibidir. Diğer bir kelime ise “*dinn*” (ذِن)’dir. Bu da “cimrilik etmek,⁵⁹ hayır yapmamak⁶⁰, kıymetli olan bir şeyde cimri davranmak” anlamına gelmektedir.⁶¹

İnsanlara iyilik etmeyen kişiler, cimri olarak addedilir. Konuyla ilgili âyet şu şekildedir: “Bunlar, cimrilik eden, insanlara da cimriliği emreden ve Allah'ın, lütfundan kendilerine verdiği nimeti gizleyen kimselerdir. Biz de o nankörlere alçaltıcı bir azap hazırlamışızdır” (en-Nisâ 4/37).⁶² Allah'ın verdiği gizlemekten kasıt, hem kendisine hem de verilmesi gereken başka yerlere malını harcamamak demektir.⁶³ Yani sadece başkalarına değil, kişinin kendisine de cimrilik etmesi demektir. Cimrilik etmelerinden kastın, Allah'ın emrettiği yerlere harcama yapmalarını olduğu da söylenmiştir.⁶⁴ Cimrilik, en kötü özellik olarak kabul edilir.⁶⁵ Cimrilik, sadece malda olmaz. Yumuşak söz söyleme, selam verme, nasihatte bulunma, kişiyi tehlikeli bir durumdan kurtarma konusunda da olabilir.⁶⁶ Yani insanların faydasına olabilecek bütün konularda cimrilik söz konusudur.⁶⁷ Müfessirlerin çoğu

⁵⁵ İsfahânî, *el-Müfredât*, 259 |Cevherî, *es-Sihâh*, 1: 378.

⁵⁶ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 5: 70.

⁵⁷ İsfahânî, *el-Müfredât*, 393.

⁵⁸ Cevherî, *es-Sihâh*, 2: 785.

⁵⁹ Cevherî, *es-Sihâh*, 6: 2156.

⁶⁰ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 13: 261.

⁶¹ İsfahânî, *el-Müfredât*, 302.

⁶² الَّذِينَ يَبْخُلُونَ وَيَأْمُرُونَ النَّاسَ بِالْبُخْلِ وَيَكْتُمُونَ مَا آتَاهُمُ اللَّهُ مِنْ فَضْلِهِ وَأَعْتَدْنَا لِلْكَافِرِينَ عَذَابًا مُهِينًا

⁶³ Ebu'l-A'la el-Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân*, trc. Muhammed Han Kayanî ve dğr. (İstanbul: İnsan Yayınları, 2. baskı, 1995), 1: 360.

⁶⁴ Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vîl*, 3: 109.

⁶⁵ Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 1: 538.

⁶⁶ Merâğî. *Tefsîru'l-Merâğî*, 5: 38.

⁶⁷ Ebû Hayyân Muhammed b. Yûsuf el-Endelüsî, *el-Bahrü'l-muhîr fi't-tefsîr* (Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420), 3: 634.

bu âyetin, zekât vermeme konusunda indiğini söylemişlerdir. O gün için zekât vermeyenler ise münafıklardır.⁶⁸ Burada kastedilenlerin Yahudiler olduğu da ifade edilmiştir. Çünkü onlar, Ensar'dan olan Müslümanların yanına gelerek, mallarını infak etmemeleri gerektiğini, aksi takdirde farkında olmadan fakir düşeceklerini söyleyerek güya onlara nasihatte bulunuyorlardı.⁶⁹ Zaten cimrilik yapan kişilerin en büyük endişesi, sahip oldukları zenginliğin yok olacağı endişesidir. Böylesi bir anlayışa sahip olanlar, kendilerine rızık verenin, o rızıklar tükendikten sonra yenilerini vermeye kadir olduğu konusunda tereddüt yaşayanlardır.

Bu yapıya sahip kişilerin cimrilik etmeleri yetmiyormuş gibi diğer insanların da kendileri gibi olmalarını arzu ettikleri yukardaki ayette görülmektedir. Kendilerini teselli etmek adına, kişisel tatmin için böyle bir çaba içerisine girmeleri, insanlara yapılabilecek en büyük kötülüklerden bir tanesidir. Çünkü yardımlaşma olmadan bir toplumun ayakta kalması mümkün değildir. Aynı zamanda zengin ile fakir arasında sevginin, kardeşliğin güçlenmesi için böylesi bir yardımlaşmanın çok büyük bir etkisi vardır.

2.4. Gösteriş Yapmaları

Kur'an'da gösterişle ilgili olarak kullanılan kavram “riya” (رياء)’dır. Bu kelime “karşılık beklemek, bir şeyi gösteriş olsun⁷⁰, dürüst davranıyor intibası olsun⁷¹, insanlar duysun diye yapmak”⁷² anlamlarına gelmektedir.

Sahip olduğu zenginliği gösteriş için harcayanlar, şu âyette inanç bakımından değerlendirmeye tabi tutulmuştur: “Bunlar, mallarını insanlara gösteriş için harcayan, Allah'a ve ahiret gününe de inanmayan kimselerdir. Şeytan kimin arkadaşı olursa, o ne kötü arkadaştır” (en-Nisâ 4/38).⁷³ Âyetin bağlamına baktığımızda, öncesinde kibirlenen kişilerden bahsedildiğini ve sonrasında onların özelliklerinin sıralandığını görmekteyiz. Bu ayette geçen özellik de onlardan bir tanesidir. Bu ki-

⁶⁸ Muhammed Tâhir İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr* (Tunus: Dâru Tunusiyye, 1984), 4: 181.

⁶⁹ Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer ez-Zemahşerî, *el-Keşşâf'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzil ve 'uyûni'l-ekâvil fi vücûhi't-te'vil* (Beyrut: Daru'l-Küttâb el Arabiyyi, 3. baskı, 1407), 1: 510.

⁷⁰ İsfahânî, *el-Müfredât*, 190.

⁷¹ İbn Manzûr, *Lisânü'l-Arab*, 14: 296.

⁷² Cevherî, *es-Sihâh*, 6: 2348.

⁷³ وَالَّذِينَ يُنْفِقُونَ أَمْوَالَهُمْ رِئَاءَ النَّاسِ وَلَا يُؤْمِنُونَ بِاللَّهِ وَلَا بِالْيَوْمِ الْآخِرِ وَمَنْ يَكُنِ الشَّيْطَانُ لَهُ قَرِينًا فَسَاءَ قَرِينًا

şiler, Allah rızası için değil, insanlar kendilerine cömert desinler diye infakta bulurlar.⁷⁴ Allah yolunda değil, şeytanın yolunda infak ederler. İnsanlara gösteriş yaparlar.⁷⁵ Böylesi bir infak, içerisinde Allah'ın rızasını değil riya'yı barındırdığı için yerilmiştir.⁷⁶ Burada kast edilen kişilerin, bir görüşe göre Yahudiler, diğer bir görüşe göre münafıklar olduğu söylenmiştir.⁷⁷ Gösteriş yapmak ifadesi geçtiği için âyetin münafıklar hakkında indiği görüşü cumhur tarafından benimsenmiştir. Çünkü riya, münafıkların bir özelliğidir.⁷⁸ Kast edilen kişilerin belli bir grup olup olmaması rıyanın doğuracağı sonuç açısından önem arz etmemektedir. Onların, insanlara gösteriş yapmalarının sebebi, Allah'ın mükâfat ve ceza vermeye kadir olduğuna, iyilik ve kötülük yapanın bunun karşılığını göreceği ahiret gününe inanamamalarıdır,⁷⁹ şeklinde de yorum yapılmıştır.

Konuyla ilgili bir diğer ayet el-Mâûn suresinde, olumsuz karaktere sahip kişilerin aynı tavrı namaz konusunda da sergileyerek gösteriş yapmaları bağlamında yer almaktadır: “Yazıklar olsun o namaz kılanlara ki, onlar namazlarını ciddiye almazlar. Onlar gösteriş yapanlardır” (el-Mâûn 107/4-6). Bu şekilde davranmalarının sebebi, insanlar, onların davranışlarını görsün ve onlara övgüler yağdırsın şeklindeki anlayışlarından dolayıdır.⁸⁰ Namazın farziyetiyle ilgili de inançları olmadığı için amaçları insanların, kendilerini namaz kılarken görmeleridir.⁸¹ Bu nedenle insanlarla birlikte olduklarında namaz kılarlar. Tek başlarına olduklarında kılmazlar.⁸²

Tekebbür ehli, yaptıkları çok az miktardaki harcamalarında dahi gösteriş yapmaktadırlar. Hadislerde rıyanın gizli şirk olarak tanımlanması⁸³, bunun basite

⁷⁴ Ebüssuûd Efendi, *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâye'l-kitâbi'l-kerîm* (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, ts), 2: 176.

⁷⁵ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 8: 356.

⁷⁶ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 10: 79.

⁷⁷ Ebü'l-Hasen el-Mâverdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn* (Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, ts.), 1: 487.

⁷⁸ Muhammed b. Ahmed el-Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân* (Kahire: Dâru'l-Kütüb el-Mısriyye, 2. baskı, 1964/1384), 5: 193.

⁷⁹ Şehabeddin Mahmûd el-Âlûsî, *Rûhu'l-me'ânî* (Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1415), 3: 30.

⁸⁰ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 9: 204.

⁸¹ Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Ebü'l-Berekât en-Neseî, *Medârikü't-tenzîl ve hakâ'iku't-tevil*. 3 cilt. (Beyrut: Dâru'l-Kelime et-Tayyib, 1998), 3: 684.

⁸² Mâverdî, *en-Nüket ve'l-'uyûn*, 6: 352.

⁸³ Ahmed b. Hanbel, *Müsned*, V, 428.

alınmayacak kadar ciddi bir mesele olduğunu göstermektedir. Çünkü gösteriş yapanlar, adeta yaptıkları iyiliği Allah için değil, insanlar için yapmaktadırlar. Bütün ibadetler Allah'a yapılması gerektiğine göre bu tür insanlar, farkında olmadan kullara ibadet ediyor görüntüsü içerisinde olabilmektedirler. Bu davranışları da şirk kapsamına girmektedir.

Gösteriş yapmanın Allah'a ve ahiret gününe inanmama ile aynı kategoride ele alınması da manidardır. Bu şekilde değerlendirilmesi, gösteriş yapmanın mantığı açısından önemlidir. Çünkü kişi riya için iyilik yapıyorsa karşılığını dünyada iken alacak demektir. Kendisine, iyilik yaptığı için iyi insan denilecektir. Ama gösteriş için değil de Allah rızası için yapmış olsaydı ödülünü ahirette alacaktı.

2.5. Allah'a ve Ahiret Gününe İman Etmemeleri

Yapılan bütün davranışlar, inanç boyutundan soyutlanarak değerlendirilemez. Kişinin sahip olduğu inancı, kendisini bir şeyi yapmaya veya yapmamaya sevk edecektir. Bu nedenle tekebbür ehlinin davranışlarının temelinde, ona sahip olduğu her şeyi veren Allah'a ve yaptıklarının sonucunu göreceği ahirete inancının olmaması vardır. Bu gerçeği âyet şu şekilde açıklamaktadır: “Bunlar, Allah'a ve ahiret gününe iman etselerdi ve Allah'ın verdiği rızıktan (gösterişsiz olarak) harcasalardı kendilerine ne zarar gelirdi? Allah, onları en iyi bilendir” (en-Nisâ 4/39).⁸⁴ Yine burada da ayetin öncesine baktığımızda ayette geçen özelliklerin tekebbür ehline ait olduğunu görmekteyiz. Kişiyi hayır yapmaya sevk eden unsur, Allah ve ahiret inancıdır. Bu inanç olmadan kişinin infak etmesi beklenemez.⁸⁵ Dünya ve ahiret saadetine ulaştıracak olan da bu inançtır.⁸⁶ Böylesi bir inanca sahip olsalardı yaratılmış olanları Allah'a tercih etmezler,⁸⁷ O'nun rızasını isteyerek ve emrine bağlılıklarını göstererek infakta bulunurlardı.⁸⁸ Allah, burada onları, menfaatlere olan şeyleri bilmemeleri noktasındaki cahillikleri yüzünden azarlıyor ve düşünmeye teşvik ediyor.⁸⁹ Fakat onlar bu uyarılardan ders almıyorlar. Zaten iman

⁸⁴ وماذا عليهم لو آمنوا بالله واليوم الآخر وأنفقوا مما رزقهم الله وكان الله بهم عليماً

⁸⁵ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 2: 177.

⁸⁶ Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-muhîr*, 3: 640.

⁸⁷ Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vîl*, 3: 111.

⁸⁸ Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 1: 538.

⁸⁹ İsmâil Hakkı, *Râhu'l-beyân*, 2: 208.

etmiş olsalardı, bunun eseri amellerinde kendini gösterirdi.⁹⁰ Sözleri ve davranışları yaratılış gayesine uygun olarak şekillenirdi.

Başka bir âyette yine bu durum benzer şekilde ele alınmaktadır: “Sizin ilahınız tek bir ilahtır. Ahirete inanmayanların kalpleri bunu inkâr etmekte, kendileri de büyüklük taslamaktadırlar” (en-Nahl 16/22).⁹¹ Burada, inkâr ettikleri tekrar diriliş gününün başlarına geleceğine dair bir tehdit vardır.⁹² Çünkü onlar, Allah’tan başka tapındıklarını reddetme ve atalarını üzerinde buldukları yanlış inançlarından vazgeçme⁹³ ve kendilerinden başkalarının düşüncesini benimseme konusunda da kibir sahibidirler. Cahil ve sapkın inançlarında ısrar etme konusunda herhangi bir sakınca görmezler.⁹⁴ Hiçbir nasihati kabul etmezler. Bu nedenle kendilerine yapılacak hatırlatmanın faydası olmaz.⁹⁵ Allah’ın vahdaniyyetini ve büyüklüğünü itiraf edemezler. Hakkı bir türlü kabul etmezler.⁹⁶ İnsanın, ortak koşmaksızın Allah’a kulluk etmesi gerektiği ve ona karşı sorumlu olduğu fikrini bunlar benimsemezler.⁹⁷

Allah ve ahiret inancı olmadığı zaman kendilerini kontrol edecek, hesaba çekecek bir merci kalmayacak ve dünyada istedikleri gibi hareket edeceklerdir. Böylesi sorumsuz bir anlayış, insanın dünyada azgınlaşmasına, güçlü olanın güçsüzü ezmesine ve dünyayı kan gölüne çevirmesine sebep olacaktır. O nedenle Allah ve ahiret inancı, insanların sorumlu hareket etmeleri açısından her zaman ön planda tutulması gereken iki önemli inanç esasıdır.

2.6. Allah’a Karşı Yalan İsnadında Bulunmaları

Kibir ehli, Allah’a ve ahiret gününe inanmamakla kalmamış, kendi düşüncelerini haklı çıkarmak için, aslında inanmadıkları Allah adına yalan isnadında bulunmaktan geri durmamışlardır. Bir âyette onların bu durumu şu şekilde tasvir edilmiştir: “Allah'a karşı yalan uyduran veya kendine bir şey vahy edilmemişken,

⁹⁰ Merâgî, *Tefsîrû'l-Merâgî*, 5: 40.

⁹¹ إِيْهُكُمْ اِلٰهٌ وَّاحِدٌ فَالَّذِيْنَ لَا يُؤْمِنُوْنَ بِالْآخِرَةِ فُلُوْبُهُمْ مُّنْكَرَةٌ وَّهُمْ مُّسْتَكْبِرُوْنَ

⁹² İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 14: 126.

⁹³ İbn Atıyye, *el-Muharrerü'l-vecîz*, 3: 386.

⁹⁴ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 20: 196.

⁹⁵ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 10: 95

⁹⁶ İsmâil Hakkı, *Rûhu'l-beyân*, 5: 18.

⁹⁷ Muhammed Esed, *Kur'an Mesajı Meâl-Tefsir*, trc. Ahmet Ertürk ve Cahit Koytak (İstanbul: İşaret yayınları, 1999/1420), 2: 532.

'Bana vahyolundu' diyen, ya da 'Allah'ın indirdiğinin benzerini ben de indireceğim' diye laf eden kimseden daha zalim kimdir? Zalimlerin şiddetli ölüm sancıları içinde çırpındığı; meleklerin, ellerini uzatmış, 'Haydi canlarınızı kurtarın! Allah'a karşı doğru olmayı söylediğiniz ve onun âyetlerinden kibirlenerek yüz çevirdiğiniz için bugün aşağılayıcı azap ile cezalandırılacaksınız' diyecekleri zaman hallerini bir görsen!" (el-En'âm 6/93).⁹⁸ Aslında bu kişiler, ilahi vahiy gerçeğini inkâr ederler.⁹⁹ Allah'a şirk koşma, çocuk isnadında bulunma, helal ve haram noktasında kendi kendilerine hükümler koyma şeklinde yalan isnadında bulunurlar.¹⁰⁰ Bunları yaptıkları zaman şirke düşmüş olmaları onlar için çok önem arz etmez.

Bunun yanında 'Allah, kuluna bir şey indirmemiştir' demek¹⁰¹ ve Hz. Muhammed (as)'den sonra bazı kişilerin de peygamber olarak gönderildiğini iddia etmek suretiyle iftirada bulunurlar.¹⁰² Hz. Peygamberden sonra yalancı peygamberlerin ortaya çıkması bu anlayışın bir sonucudur. Ama bu âyetin hükmü sadece belli kişilerle sınırlı olamaz. Zatı, sıfatları ve fiilleri hakkında Allah'a yakışmayan isnatlarda bulunan herkesi kapsar.¹⁰³ Görüyoruz ki böylesi inkârcı bir anlayış, her şeyi yaratan Allah hakkında iftira etmekten geri durmadığına göre insanlara karşı nasıl bir tavır içerisinde olacakları, ne gibi iftiralara başvuracakları ve onlara zulüm noktasında ne kadar ileri gidebilecekleri hakkında da bize fikir vermektedir.

Böylesi bir anlayışa sahip olmaları aslında bu kişilerin, çıkarları için her şeyi yapabileceklerini göstermektedir. Onlar için önemli olan dünyalık kazanç elde etmektir. Bunun için de her yol mubah olarak kabul edilmektedir. Ortama göre hareket etmekte ve çıkarları neyi gerektiriyorsa, çelişkiye düşmüş olsalar dahi onu yapmanın çabası içerisinde olmaktadır.

2.7. Ayetleri Yalanlayıp Onlara Uymamaları

⁹⁸ وَمَنْ أَظْلَمُ مِمَّنِ افْتَرَىٰ عَلَى اللَّهِ كَذِبًا أَوْ قَالَ أُوحِيَ إِلَيَّ وَلَمْ يُوحَ إِلَيْهِ شَيْءٌ وَمَنْ قَالَ سَأُنزِلُ مِثْلَ مَا أَنْزَلَ اللَّهُ وَلَوْ تَرَىٰ إِذِ الظَّالِمُونَ فِي غَمْرَاتِ الْمَوْتِ وَالْمَلَائِكَةُ بَاسِطُوا أَيْدِيهِمْ أَخْرِجُوا أَنْفُسَكُمْ الْيَوْمَ تُجْزَوْنَ عَذَابَ الْهُونِ بِمَا كُنْتُمْ تَقُولُونَ عَلَى اللَّهِ غَيْرَ الْحَقِّ وَكُنْتُمْ عَنْ آيَاتِهِ تَسْتَكْبِرُونَ

⁹⁹ Esed, *Kur'an Mesajı*, 1: 244.

¹⁰⁰ Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vîl*, 4: 431.

¹⁰¹ Merâgî, *Tefsîrüh'l-Merâgî*, 7: 194.

¹⁰² Nâsırüddîn el-Beyzâvî, *Envârüh't-tenzîl ve esrârüh't-te'vîl* (Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, 1418), 2: 173.

¹⁰³ Râzî, *Mefâtihü'l-gayb*, 13: 67.

Allah inancı olmayan kişilerin O'nun gönderdiği âyetleri kabul etmesi düşünülemez. Kendi hevalarına uyan ve bunun dışında bir otorite kabul etmeyen tekebbür ehli, kendilerine yol gösterici olarak gönderilen âyetleri de yalanlamışlardır. Onlar, yalanladıkları âyetlere de elbette ki uymamışlardır. “Âyetlerimizi yalanlayanlara ve onlara uymayı kibirlerine yediremeyenlere gelince işte onlar cehennemliklerdir. Onlar, orada ebedi kalacaklardır” (el-A'râf 7/36).¹⁰⁴ Dünyada kendilerine düşünceleri için yeterli süre verildikten sonra böyle bir son, tanımadıkları yüce otoritenin kendisini onlara tanıtmaması şeklinde ahirette tecelli edecektir. Yukarıdaki ayet buna işaret etmektedir.

Dini yalanlayan ve inkâr eden her kişi, aslında tekebbür ehlidir.¹⁰⁵ Kibrinden dolayı kendisine emir ve talimat verilmesini gururuna yediremeyerek onu reddetme cihetine gitmektedir. Bu nedenle kalpleriyle âyetleri yalanlar, gereğince amel etme konusunda kibir gösterirler.¹⁰⁶ İnanmadıkları, hakikat olarak kabul etmedikleri emir ve yasakları, hayatlarının bir parçası haline getirmelerini kendileri için bir zül olarak görürler.

İnsanlar, zaman zaman düşünce ve ideolojilerini savunmak adına kendi içlerinde tezatlar yaşamaktadırlar. Bu tür bir anlayışı günümüzde de görmek mümkündür. Adalet, eşitlik, insan hakları gibi kavramları hayat felsefesi haline getirdiklerini söyleyen bazı toplumlar, bu değerleri sadece kendi toplumları için uygulamakta, dünyadaki diğer toplumlar için ise bunların aksi bir tavır içerisine girmektedirler. Aynı şekilde her düşüncenin mutlaka delile dayanması gerektiğini söyleyen bazı insanlar, söz konusu delilleri Kur'an âyetleri getirdiği zaman bu delillere itibar etmemektedirler.¹⁰⁷

Kendi içlerinde tezatlar yaşayan bu insanlar, çoğu zaman aşırılıkların esiri olmuşlardır. Onlar, büyük olmadıkları halde kendilerini büyük biriymiş gibi görürler.¹⁰⁸ Diğer insanlardan yaratılış itibarıyla bir farkları olmadığı halde onları küçük

¹⁰⁴ وَالَّذِينَ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَاسْتَكْبَرُوا عَلَيْهَا أُولَٰئِكَ أَصْحَابُ النَّارِ هُمْ فِيهَا خَالِدُونَ

¹⁰⁵ Ebû Muhammed el-Begavî el-Ferrâ', *Me'âlimü't-tenzîl* (Beirut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, 1418), 2: 190.

¹⁰⁶ İbn Kesîr, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-'azîm*, 3: 409.

¹⁰⁷ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 12: 407.

¹⁰⁸ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 8: 111.

görürler. Bunu bazen risalete kendilerinin daha layık olduğunu düşünerek kibirlerinden dolayı yaparlar. Bazen de inat ederek iman etmezler.¹⁰⁹ Savundukları dünya görüşlerinden vazgeçtikleri zaman toplum nezdinde itibar kaybedeceklerini düşündükleri için de görüşlerini inatla savunmaya devam ederler.

2.8. Peygamberleri İnkâr Etmeleri

İnkârcılıkta sınır tanımayan, ilahi kaynaklı bütün değerleri yok sayan tekebbür ehli, kendi içlerinden birinin peygamber olarak seçilip onlardan üstün bir konuma gelmesini hazmedememişlerdir. Peygamberlere karşı çıkanlar daha çok, toplumun önde gelen ve o toplumu sömüren, adeta toplumlarında kast sistemi uygulayarak alt tabakadakilere ikinci sınıf muamelesi yapan kişilerdir. Bu gerçek, âyette şu şekilde dile getirilmiştir: “Kavminin büyüklük taslayan ileri gelenleri, küçük görülüp ezilen inanmışlara, ‘Siz, Salih'in, Rabbi tarafından gönderilmiş bir peygamber olduğunu (sahiden) biliyor musunuz?’ dediler. Onlar da ‘Biz şüphesiz onunla gönderilene inananlarız’ dediler. Büyüklük taslayanlar, ‘Şüphesiz biz sizin inandığınız şeyi inkar edenleriz.’ dediler” (el-A'râf 7/75-76).¹¹⁰ Bunu dalga geçmek ve inananlarla alay etmek için söylüyorlardı.¹¹¹ Aynı zamanda peygambere tabi olanların içine de bir şüphe düşürmek istiyorlardı.¹¹² Kibirleri onları hakka tabi olmaktan alıkoyuyordu.¹¹³ Başka birinin idaresi altına girmek, emir ve nehiyelerine tabi olmak onlara ağır geliyordu.¹¹⁴

Peygambere ilk inananlar, toplumun ezilen, aşağılanan kesiminden meydana gelmektedir. Bu nedenle tekebbür ehli, kendileri ile aynı seviyede kabul etmedikleri kişilerin peygamberliklerini inkâr etmekte, onunla birlikte olan inananlar ile aynı mekânda bulunmayı bile zül kabul etmektedirler. Hatta Hz. Peygambere onları yanından kovarsan biz senin yanına geliriz demeleri üzerine Allah, peygamberini âyet göndermek suretiyle uyarmıştır.¹¹⁵

¹⁰⁹ Merâgî, *Tefsîrü'l-Merâgî*, 8: 146.

¹¹⁰ قَالَ الْمَلَأُ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا مِنْ قَوْمِهِ لِلَّذِينَ اسْتَضَعُّوْا لِمَنْ آمَنَ مِنْهُمْ أَتَعْلَمُونَ أَنْ صَالَحًا مُّرْسَلٌ مِّن رَّبِّهِ قَالُوا إِنَّا بِمَا أُرْسِلَ بِهِ قَالَ الَّذِينَ اسْتَكْبَرُوا إِنَّا بِالَّذِي آمَنْتُمْ بِهِ كَافِرُونَ. مُؤْمِنُونَ

¹¹¹ Şevkânî, *Fethu'l-kadîr*, 2: 251; Kâsimî, *Mehâsinü't-te'vîl*, 5: 127.

¹¹² İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 8: 222.

¹¹³ Abdurrahman b. Nâsır es-Sâdî, *Teysîrü'l-kerîmi'r-Rahmân fi tefsîri kelâmi'l-Mennân* (byy: Müessesetü'r-risale, 1420/2000), 295.

¹¹⁴ Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-hakîm*, 8: 448.

¹¹⁵ Bk. el- En'âm 6/52.

2.9. Azabı İsteyerek Yaratıcıya Meydan Okumaları

Tekebbür ehli, peygamberleri yalanladıkları gibi onların getirdiği bütün haberleri de kayıtsız şartsız reddetme, bununla da yetinmeyerek onlarla alay etme cihetine gitmişlerdir. Reddettikleri şeylerden bir tanesi de Allah tarafından bir tehdit olarak gönderilen helak edilecekleri yönündeki haberlerdir. Konuyla ilgili âyetlerden biri şu şekildedir: “Nihayet deveyi kestiler, Rablerinin emrine karşı geldiler ve ‘Ey Salih! Sen eğer (dediğin gibi) peygamber isen, haydi bizi tehdit ettiğin azabı getir’ dediler. Derken, onları o kuvvetli sarsıntı yakaladı da yurtlarında yüzüstü hareketsiz çöküp kaldılar” (el-A'râf 7/77-78).¹¹⁶ Kendi güçlerine güvenerek, gerek buldukları konum, gerekse elde ettikleri dünyalık güç- kuvvet, onları korur düşüncesiyle güya çok cesurca bir harekette bulundular.

Bu âyette onların helak olmasına sebep olacak olan deve hadisesi yer almaktadır. Bu, onlar için bir imtihandı. Ama onlar bu imtihanın farkına varamadılar. Salih peygamberin mucizesi olan devenin yok olmasını istediler. Çünkü o deve sayesinde inananların sayısının artmasından korkuyorlardı.¹¹⁷ Ayrıca onlar, Salih peygamberi, getirdiği bütün haberlerde olduğu gibi azap haberi konusunda da yalanladılar.¹¹⁸ Peygamberi küçük görerek azap isteklerinde ısrarcı davrandılar.¹¹⁹ Onun azabı getiremeyeceğine dair tam bir inançları vardı.¹²⁰ İnşa ettikleri medeniyetlerinin gücüne güvenerek, onları hiçbir gücün yıkamayacağını düşündüler. Aynı inkârcı anlayışı her dönemde görmek mümkündür. Son yüzyılda batan “Titanik” gemisini yapan kişi, bu geminin hiçbir güç tarafından batırılmayacağını iddia etmişti. Bunu söylerken Allah'ın gücünü görmezden gelmişti. Ama okyanustaki bir buzdağı o geminin batmasına sebep olmuştu. Bu da gösteriyor ki inkârcı mantık her dönemde aynı şekilde tezahür etmektedir.

2.10. Hiçbir Delili Kabul Etmemeleri

Önyargılarının esiri olan tekebbür ehli için farklı fikirlerin delillerle ispat edilmesinin bir önemi yoktur. Kendi fikirleri için delile ihtiyaç duymazlar. Tek delilleri o fikirleri kendilerinin söylemiş olmasıdır. Adeta kendilerini tek otorite gibi

¹¹⁶ فَعَفَرُوا النَّاقَةَ وَعَتَوْا عَنْ أَمْرِ رَبِّهِمْ وَقَالُوا يَا صَالِحُ إِنَّا بِمَا تَعْبُدُنَا إِن كُنْتَ مِنَ الْمُرْسَلِينَ. فَأَخَذْتَهُمُ الرَّجْفَةُ فَأَصْبَحُوا فِي دَارِهِمْ جَاثِمِينَ

¹¹⁷ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 8: 225.

¹¹⁸ Ebû Hayyân, *el-Bahrü'l-muhîr*, 5: 96.

¹¹⁹ Reşîd Rızâ, *Tefsîrü'l-Kur'âni'l-hakîm*, 8: 450.

¹²⁰ Kâsimî, *Mehâsinü't-te'vîl*, 5: 129.

görürler. Onlar için başka fikirler, kendi fikirlerine uygun olduğu sürece bir değere sahiptir. Bu gerçek, Hz. Musa ve İsrail oğullarından bahseden bir âyette şu şekilde anlatılmaktadır: “Dediler ki: ‘Bizi büyülemek için her ne getirirsen getir, biz sana inanacak değiliz.’ Biz de her biri ayrı ayrı birer mucize olmak üzere başlarına tufan, çekirge, ürün güvesi (haşerat), kurbağalar ve kan gönderdik. (Hiçbirinden ders almadılar.) Büyüklük tasladılar. Onlar zaten günahkâr bir toplum idi” (el-A'râf 7/132-133).¹²¹ Bu durum, inat ve inkârcılıkta son noktadır. İkna ve delilin onlara hiçbir faydasının olmayacağına göstergesidir.¹²² Onlar, cehalette öyle bir noktaya ulaşmışlar ki, mucize ile sihir arasındaki farkı bile anlayamamaktadırlar.¹²³ Takındıkları bu tavır, iman edeceklerine dair ümidin olmadığına göstergesidir.¹²⁴ Bundan dolayıdır ki, başka bir çare olmadığından çoğu zaman helak olmakla karşı karşıya kalmışlardır.

Diğer bir âyet, yine aynı gerçeği farklı bir şekilde dile getirmektedir: “Yeryüzünde haksız yere büyüklük taslayanları âyetlerimden uzaklaştıracağım. (Onlar) her âyeti görseler de ona iman etmezler. Doğru yolu görseler onu yol edinmezler. Ama sapıklık yolunu görseler onu (hemen)yol edinirler. Bu, onların, âyetlerimizi yalanlamaları ve onlardan hep gafil olmaları sebebiyledir” (el-A'râf 7/146).¹²⁵ Kendi sübjektif yargılarını tek ölçü olarak kabul ettikleri için, vahy edilmiş olan ahlaki ölçülere, değer yargılarına karşı dik başlılık ederler.¹²⁶ Allah'ın birliğine, rab olduğuna ve ibadetin yalnızca O'na yapılması gerektiğine dair hiçbir delili kabul etmezler.¹²⁷ Mucizeleri bizzat gözleriyle görseler, kulaklarıyla duysalar yine de onları tasdik etmezler.¹²⁸ Hakka delalet eden birçok mucize, onlardan istifade etme gibi bir çabaları olmadığı için onlara göre bir anlam ifade etmez.¹²⁹ Çünkü kibir,

¹²¹ وَقَالُوا مَهْمَا تَأْتِنَا بِهِ مِنْ آيَةٍ لِنُشْحِرَ بِهَا بِمَا فَمَا نَحْنُ لَكَ بِمُؤْمِنِينَ. فَأَرْسَلْنَا عَلَيْهِمُ الطُّوفَانَ وَالْجُرَادَ وَالْقُمَّلَ وَالضَّفَادِعَ وَالنَّمَّ آيَاتٍ مُفَصَّلَاتٍ فَاسْتَكْبَرُوا وَكَانُوا قَوْمًا مُجْرِمِينَ

¹²² Muhammed Seyyid et-Tantâvî, *et-Tefsîrû'l-vasîl li'l-Kur'âni'l-kerîm* (Kahire: Daru Nehdati Mısır, 1997), 5: 358.

¹²³ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 14: 345.

¹²⁴ Ebû Mansûr Muhammed el-Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-sünne* (Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1426/2005), 4: 547.

¹²⁵ سَأَصْرِفُ عَنْ آيَاتِيَ الَّذِينَ يَتَكَبَّرُونَ فِي الْأَرْضِ بِغَيْرِ الْحَقِّ وَإِنْ يَرَوْا كَلَّ آيَةٍ لَا يُؤْمِنُوا بِهَا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الرُّشْدِ لَا يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا وَإِنْ يَرَوْا سَبِيلَ الْعُغْيِ يَتَّخِذُوهُ سَبِيلًا ذَلِكَ بِأَنَّهُمْ كَذَّبُوا بِآيَاتِنَا وَكَانُوا عَنْهَا غَافِلِينَ

¹²⁶ Esed, *Kur'an Mesajı*, 1: 301.

¹²⁷ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 13: 114.

¹²⁸ Ebüssuûd, *İrşâdü'l-'akli's-selîm*, 3: 272.

¹²⁹ Merâgî, *Tefsîrû'l-Merâgî*, 9: 65.

sahibini, bütün dikkatlerini kendilerini üstün görmeye hasrettikleri için hakka, hidayete götüren delilleri görmekten uzaklaştırır.¹³⁰ Bunun sonucunda onlar, doğru olan yola değil, sapkın ve dalalet yoluna uymuş olurlar.¹³¹ Bu da onları haktan, hakikatten uzaklaştırarak daha da azgınlaşmalarına sebep olur. İflah olmaz duruma gelirler.

2.11. Allah Tarafından Sevilmemeleri

Bu kadar olumsuz karaktere sahip olan ve kendisini ilah olarak kabul etmeyen kişileri Allah'ın sevmesi beklenemez. Tekebbür ehli, Allah'a ve ahiret gününe inanmamakla kalmamış Allah'a meydan okuyacak kadar ileri gitmişlerdir. Konuyla ilgili âyet şu şekildedir: "Şüphe yok ki Allah, onların gizlediklerini de açığa vurduklarını da bilir. O, büyüklük taslayanları hiç sevmez" (en-Nahl 16/23).¹³² Onlar, mallarıyla, evlatlarıyla gururlanan, Allah'ın nimetlerini inkâr eden kimselerdir.¹³³ Oysa kendilerine, sahip oldukları her şeyi Allah vermiştir.

Yaptıklarının bir sonucu olarak Allah'ın sevgisinden mahrum kalacaklar, Allah onlardan intikam alacak¹³⁴ ve onları en ağır şekilde cezalandıracaktır.¹³⁵ Bu, onların hak ettiği bir ceza olacaktır. Başka günahların gizlenmesi mümkündür. Ama kibir günahının gizlenmesi mümkün değildir.¹³⁶ Çünkü kibirli olan insan, bunu başkalarına karşı kullanacağından, gözükmemesi diye bir şey söz konusu olmaz. Mahlûk olan bir kişinin, yine kendisi gibi şekli, görüntüsü olan diğer mahlûkata karşı kibirlenmesi zaten uygun olmaz. Bu tavır, kişinin yalan söylemesi anlamına gelir. Allah da yalan söylenmesini sevmez. Onu aklen de çirkin bir davranış olarak görür.¹³⁷ Ayrıca böylesi bir durum, insanın acizliğini unutmaması anlamına gelir.

Allah, dünyada kendisine iyi bir kul olan, yaratılış amacına uygun hareket eden, acizliğinin farkına varıp büyüklüğünü bilen, emirlerini yerine getirip yasaklarından kaçınan ve her davranışında Allah'ın rızasını gözetken kullarını sever. Bu

¹³⁰ Reşîd Rızâ, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-hakîm*, 9: 169.

¹³¹ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 7: 283.

¹³²

لَا جَزْمَ أَنَّ اللَّهَ يَعْلَمُ مَا يُسِرُّونَ وَمَا يُعْلِنُونَ إِنَّهُ لَا يُحِبُّ الْمُسْتَكْبِرِينَ

¹³³ Tantâvî, *et-Tefsîrû'l-vasîf*, 8: 128.

¹³⁴ Merâgî, *Tefsîrû'l-Merâgî*, 14: 67.

¹³⁵ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*, 4: 485.

¹³⁶ Kurtubî, *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*, 10: 95.

¹³⁷ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-sünne*, 6: 492.

özelliklerden hiçbiri tekebbür ehlinde olmadığına göre onlar, bu sevginin kapsamı dışında kalır.

2.12. Allah'ın Ayetlerini Duymazdan Gelmeleri

İnanmadıkları âyetleri dinlemeye dahi tahammül edemezler. Âyetlerin edebî güzelliği hoşlarına gidiyor olsa bile bu duygularını belli etmezler. Onları okuyanlara eziyet etmekten geri durmazlar: “Ona âyetlerimiz okunduğu zaman, sanki bunları işitmemiş, kulaklarında ağırlık varmış gibi büyüklük taslayarak yüz çevirir. Sen de ona acıklı bir azabın müjdesini ver!” (el-Lokman 31/7).¹³⁸ Âyetleri dinlemek onlar için bir eziyet gibidir. Zira onlardan faydalanma gibi bir düşünceleri yoktur.¹³⁹ Eziyet olması, yanlış düşüncelerini yüzlerine vurmasından ve o düşüncelerinden vazgeçemedikleri sürece karşılaştıkları azabı haber vermesinden dolayıdır.

Onlardan bir kısmı âyetleri dinler ve onların hak olduğunu bilirler. Fakat inatlarından dolayı bunu dile getirmezler.¹⁴⁰ Ya da toplumsal statülerini kaybetmek için inkârlarını dillendirmeye devam ederler. Kibirlerinden dolayı ‘Ben de onun benzerini söyleyebilirim’ gibi bir düşünceye kapılırlar.¹⁴¹ Âyetleri duyduğu halde hiçbir hareketlilik göstermez. Başını kaldırıp bakmaz,¹⁴² ilgilenmiyor görüntüsü sergilerler. Kibrinden dolayı hakkı duymaktan ve ona tabi olmaktan yüz çevirirler.¹⁴³ O âyetlere inandıklarını söyledikleri zaman bilirler ki, bütün hareketlerini artık o âyetler düzenleyecektir. Bu da onların diğer insanlardan bir farkının olmaması anlamına gelecektir.

Diğer taraftan toplumun bir kısım zayıf kesimi onların eziyetlerinden çekindiği için aynı şekilde âyetleri dinlemekten uzak dururlar. Fakat bu tekebbür ehlinin, âyetleri dinliyor olması, onlara da cesaret verecektir. Bu durum belki toplumda çok daha fazla kişinin peygambere ve onun getirdiklerine inanması sonu-

¹³⁸ وإذا تئلى عليه آياتنا ولئى مستكبرا كأن لم يسمعها كأن فى أذنيه وقرا فبئزء بعداب أليم

¹³⁹ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*, 6: 296.

¹⁴⁰ Reşîd Rızâ, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-hakîm*, 7: 338.

¹⁴¹ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 25: 116.

¹⁴² Zemahşerî, *el-Keşşâf*, 3: 492.

¹⁴³ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 20: 131.

cunu doğuracaktır. Bu nedenle de âyetlerdeki edebî güzelliğe rağmen onu dinledikleri, âyetlere değer verdikleri intibasının oluşmaması için de âyetlere kulak vermezler.

2.13. İnsanları Küçümseyerek Onlardan Yüz Çevirmeleri

Sahip oldukları konum ve maddi imkânlar sebebiyle diğer insanlarla aynı seviyede olmadıklarını düşünmeleri yine tekebbür ehlinin bir başka özelliğidir. Kendilerini toplumda ayrıcalıklı olarak görürler ve alt seviyede gördükleri toplumun diğer fertlerinin kendileriyle aynı imkânlardan faydalanmasına tahammül edemezler. Bu kişiler, sahip oldukları imkânların Allah tarafından verilen bir emanet olduğunu düşünmeden sadece kendi imkân ve güçleriyle bunları elde ettiklerini düşünürler. Kur'an'da yer alan Lokman (as)'ın oğluna nasihati bu şekilde bir düşünceden vazgeçilmesine yönelik uyarı niteliğindedir: "Küçümseyerek surat asıp insanlardan yüz çevirme ve yeryüzünde böbürlenerek yürüme! Çünkü Allah hiçbir kibirleneni, övüneni sevmez" (el-Lokmân 31/18).¹⁴⁴ Mahlûk olan bir kişinin yine kendisi gibi mahlûk olan birine karşı övünmesi, yaratana kızdırır ve bu davranışı Allah'ın o övünen kişiye sevgi duymamasına sebep olur.

Yukarıda yer alan âyetten kasıt, insanlara karşı konuşurken de onları dinlerken de bu kişileri küçümseyerek yüzünü onlardan başka tarafa çevirmeleri demektir.¹⁴⁵ Buradan, insanlara selam verirken, konuşurken, karşılaşılan durumlarda tevazu göstererek bütün vücudunla onlara doğru yönel,¹⁴⁶ anlamı da çıkar. Kibirli ve küstahça tavır takınmak yerine güler yüzlü ol,¹⁴⁷ demektir.

Diğer insanları küçük görmek, bazen sözle yani karşıdaki kişiye kötü söz söylemekle de olabilir.¹⁴⁸ Oysa akıllı olan bir kişinin yapacağı şey yumuşak huylu ve alçakgönüllü olmak,¹⁴⁹ karşıdakini küçük görmeden, güzel ahlak sahibi birine yakışır bir tavır ortaya koymaktır.¹⁵⁰ İnsanlara tepeden bakmak, hakir görmek, sadece Allah'ın kızgınlığını değil küçük gördüğü insanların da nefretini celb eder. Bu

¹⁴⁴ وَلَا تُصَعِّرْ خَدَّكَ لِلنَّاسِ وَلَا تَمْشِ فِي الْأَرْضِ مَرْحًا إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ كُلَّ مُخْتَالٍ فَخُورٍ

¹⁴⁵ Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vîl*, 8: 31.

¹⁴⁶ İsmâil Hakkı, *Rûhu'l-beyân*, 7: 84.

¹⁴⁷ Merâgî, *Tefsîrü'l-Merâgî*, 21: 85.

¹⁴⁸ İbn Aşûr, *et-Tahrîr ve't-tenvîr*, 21: 166.

¹⁴⁹ Tantâvî, *et-Tefsîrü'l-vasît*, 11: 122.

¹⁵⁰ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 20: 144.

nedenle kibirli kişiler, toplumdaki diğer insanlar tarafından sevilmezler. Kendilerine karşı gösterilen saygı veya sevgi, onların şerrinden korunmak veya onlar sebebiyle elde ettikleri menfaatin yok olmaması içindir. Samimiyetten kaynaklanan bir durum değildir. Bu tür kibirli kişiler, güçlerini kaybettikleri zaman etraflarında kimseyi göremez ve tek başlarına kalarak yalnızlığa mahkûm olurlar.

2.14. Allah'tan Başka İlahlar Kabul Etmeleri

Tekebbür ehli olanlar, tek Allah inancını kabul etmedikleri için başka tanrılar olabileceğini iddia etmektedirler. Bu ilahlar, topluma göre şekil almakta ve toplumdan topluma farklılık arz etmektedir. Onların bu olumsuz tavırlarını Allah, şu şekilde açıklamaktadır: “İşte biz suçlulara böyle yaparız. Çünkü onlar, kendilerine, ‘Allah'tan başka hiçbir ilah yoktur’ denildiği zaman inanmayıp büyüklük taslıyorlardı. ‘Biz, deli bir şair için ilahlarımızı mı terk edeceğiz?’ diyorlardı” (es-Sâffât 37/34-36).¹⁵¹ Bu, onların görünen somut tanrı inançlarıdır. Bir de görünmeyen ve her şeyden daha değerli gördükleri mal-mülk gibi tanrıları vardır. Onlar, hayatı bu dünyadan ibaret gördükleri için yatırımlarını sadece bu dünyaya yapmaktadırlar.

Bu kişiler, âyette geçen ifadeleriyle ‘Kur'an'ın, Muhammed (as)'in zihinsel bir ürünü olduğu’ şeklindeki bozuk anlayışlarını hatırlatmaktadırlar.¹⁵² Bu nedenle Kelime-i tevhidi söylemekten nefret ederler. Onu kabul etmezler. Bu konuda kibirli davranırlar.¹⁵³ Yine onlar, putları yücelten ve onları terk etmek kendilerine ağır gelen kişilerdir.¹⁵⁴ Şirk konusunda taassup derecesinde bağnazlık sahibidirler.¹⁵⁵ İlahın tek olabileceğini ve peygamberliğin de toplumda önde gelen birine verilmesini kabullenemezler.¹⁵⁶

Böylesi kibirli insanların, başka ilahlar kabul etmelerindeki temel gerekçe, bu inançlarını istedikleri gibi yönlendirmelerinden de kaynaklanıyor olabilir. Kendi düşüncelerine uygun bir inancı benimserler. Gücü, kuvveti olmayan, emir ve nehiylerle toplumu yönlendirmeyen, durağan bir tanrı inancının, onların düşüncelerini şekillendirmede herhangi bir etkisi olmayacaktır. Bu nedenle toplumu

¹⁵¹ وَيَقُولُونَ أَنبَأْنَا لَتَأْتُوا آلِبَيْتَنَا لِشَاعِرٍ مَّجْنُونٍ، إِنَّهُمْ كَانُوا إِذَا قِيلَ لَهُمْ لَا إِلَهَ إِلَّا اللَّهُ يَسْتَكْبِرُونَ، إِنَّا كَذَلِكَ نَفْعَلُ بِالْمُجْرِمِينَ

¹⁵² Esed, *Kur'an Mesajı*, 2: 912.

¹⁵³ Merâgî, *Tefsîri'l-Merâgî*, 23: 54.

¹⁵⁴ İbn Atiyye, *el-Muharrerü'l-vecîz*, 4: 471.

¹⁵⁵ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 26: 331.

¹⁵⁶ Mâtürîdî, *Te'vilâtü Ehli's-sünne*, 8: 558.

sömürmelerine, diğer insanları hakir görmelerine ve istediklerini yapmalarına karışmayan bir tanrı inancını reddetmelerini gerektirecek bir sebep onlar için mevcut değildir. Hatta böyle bir tabuyu öne sürerek, diğer insanlar üzerinde bunu bir baskı unsuru olarak kullanmakta ve istediklerini daha kolayca elde edebilmektedirler.

2.15. Kibirlerinin Ahirette Onlara Faydasının Olmaması

Tekebbür ehlinin hükümranlığı sadece bu dünya için geçerlidir. Yüce yaratıcı onlara bu dünyada hareket alanı bırakır. Belki akıl ederler diye süre tanır. Ama bu dünyada sahip oldukları konularının, maddi olanaklarının, onları ahirette kurtarma gibi bir gücü olmayacaktır. Çünkü ahiret, herkesin dünyada iken yaptıklarının sonucunu elde edecekleri yerdir. Dünyada iken iyi şeyler yapmadıklarına göre ahiretteki durumları da arzu ettikleri gibi olmayacaktır. Bu gerçeği Allah, bir âyette şu şekilde açıklamaktadır: “A’raftakiler, simalarından tanıdıkları birtakım adamlara da seslenir ve şöyle derler: ‘Ne çokluğunuz, ne de taslamakta olduğunuz kibir size bir yarar sağladı!’” (el-A’râf 7/48).¹⁵⁷ Onlar, demek ki sahip oldukları imkânların her zaman kendilerine faydasının olacağını dillendirerek zayıf insanlara karşı üstünlük taşıyorlardı.

Buradaki seslenişin cehennemdeki tüm müstekbirlere olabileceği gibi, birbirlerini dünyada iken tanıyan kişilerin hitabı olarak da anlaşılabilir.¹⁵⁸ Dünya hayatı hatırlatıldığına göre tanıyor olma ihtimalleri daha yüksek gibi gözüküyor. Çünkü bunlar, dünyada iken mallarıyla, güçleriyle zayıf Müslümanlara karşı övünen, onları hakir gören kişilerdir.¹⁵⁹ Ayrıca bunlar tavırlarını sadece insanlara göstermiyorlardı. Kibirlerinden dolayı hakkı kabule de yanaşmıyorlardı.¹⁶⁰ Âyette anlatılan durum, hakka, hakikate ve yaratıcıya karşı kibirlenmenin ahirette o kişilere bir faydasının olmayacağına göstergesidir.¹⁶¹ Nasıl ki onlar, bu dünyada Müslümanları aşağılamışlarsa kendileri de orada Müslümanlar tarafından kınanacak ve aşağılanacaktır.¹⁶² Çünkü onların bu dünyadaki hedefi, sadece kendi egolarını

¹⁵⁷ وَنَادَى أَصْحَابَ الْأَعْرَابِ رَجَالًا يَعْرِفُونَهُمْ بِسِيمَاهُمْ قَالُوا مَا أَغْنَىٰ عَنْكُمْ جَمْعُكُمْ وَمَا كُنْتُمْ تُسْتَكْبِرُونَ

¹⁵⁸ Reşîd Rızâ, *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-hakîm*, 8: 388.

¹⁵⁹ Merâgî, *Tefsîrû'l-Merâgî*, 8: 161.

¹⁶⁰ Râzî, *Mefâtîhu'l-gayb*, 14: 251.

¹⁶¹ Beyzâvî, *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*, 3: 14; Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vîl*, 5: 63.

¹⁶² İbn Atiyye, *el-Muharrerü'l-vecîz*, 2: 403

tatmin etmek ve hiçbir kurala bağlı olmadan, başkaca bir otorite tanımadan yaşamaktı. Oysa Müslümanlar, dünyalık zevkleri bir kenara bırakıp, birçok olanaktan yoksun kalmak pahasına hakkı hâkim kılmaya ve Allah'a iyi bir kul olmaya ve Onun dinini yeryüzüne hâkim kılmaya çalışmışlardır. Bu nedenle din gününün malikinin tek hükümran olduğu ahirette adalet tecelli edecek ve herkes hak ettiğini elde edecektir.

2.16. Onlar İçin Azap Hazırlanmış Olması

Bütün yapıp ettiklerinin elbette ki bir sonucu olacaktır. Dünyada iken belki kendilerine verilen özgür ortamdan dolayı istediklerini yapabilmişlerdir. Fakat bunun bir imtihan aracı olduğunun şuurunda olamamışlardır. Kendilerine hatırlatılan âyetlere sırt çevirmişler ve hayatı sadece bu dünyadan ibaret görmüşlerdir. Tehdit edildikleri azabın gelmeyeceğine dair güçlü bir kanaate sahip olmuşlardır. Artık zaman gelmiş ve inanmadıkları azapla baş başa kalmışlardır. Bu, adaletin bir tecellisidir: "Haydi, içinde ebedî kalacağınız cehennemden girin. Büyüklük taslayanların yeri ne kötüdür!" (en-Nahl 16/29).¹⁶³

Hiç şüphesiz Allah, onlara hak ettikleri cezayı verecektir. Çünkü O, hakkı kabule yanaşmayan, mallarıyla evlatlarıyla kibirlenen ve Allah'ın nimetlerini inkâr edenleri sevmez.¹⁶⁴ Onlar, Allah'ın rabliğini ikrar etmemişler, vahdaniyetini tasdik etmemişlerdir.¹⁶⁵ Bu nedenle öldükleri zaman ruhları bedenlerine kavuşacak ve cehenneme gireceklerdir.¹⁶⁶ 'Rabbimize şirk koştunuz, isyana daldığımız ve peygamberle âyetlere tabi olma konusunda kibirlendiğiniz için çeşit çeşit azapları tatmak üzere cehenneme girin' denecektir.¹⁶⁷ Orada ölemeyecekler ve azapları da hafifletilmeyecektir.¹⁶⁸ Âyet, onların uğrayacakları azabın birbirinden farklı olacağına da işaret etmektedir.¹⁶⁹ Bu ayette azabın, -öncesindeki âyetle birlikte düşünüldüğünde- ölümden hemen sonra kabirde başlayacağına da işaret vardır.¹⁷⁰

¹⁶³

فَادْخُلُوا أَبْوَابَ جَهَنَّمَ خَالِدِينَ فِيهَا فَبئس ما أُمُورُ الْمُتَكَبِّرِينَ

¹⁶⁴ Tantâvî, *et-Tefsîrû'l-vasit*, 8: 128.

¹⁶⁵ Taberî, *Câmi'u'l-beyân*, 17: 196.

¹⁶⁶ Kâsımî, *Mehâsinü't-te'vil*, 6: 364.

¹⁶⁷ Merâgî, *Tefsîrû'l-Merâgî*, 14: 72.

¹⁶⁸ İbn Kesîr, *Tefsîrû'l-Kur'ânî'l-'azîm*, 4: 487.

¹⁶⁹ Râzî, *Mefâtihu'l-gayb*, 20: 200.

¹⁷⁰ Mevdûdî, *Tefhîmü'l-Kur'ân*, 3: 21.

İnanan insanları rahatlatan ve metanetlerini artıran en önemli unsur, hayatın sadece bu dünyadan ibaret olmadığı ve dünyada yapılan her şeyin ahirette karşılığının olacağı inancıdır. Bu nedenle dünyada iken her ne kadar zulme uğrasalar da davalarından asla taviz vermeden mücadele etmeye devam ederler. Ölümden korkmazlar. Bilirler ki şehit olduklarında gidecekleri yer cennettir. Kendilerine zulmeden zalimlere, kibir ehline de acırlar. Çünkü onların ahirette azap göceklerine dair inançları tamdır. Hayat, sadece bu dünyadan ibaret olsaydı. Gerçek adalet tecelli edemeyecek ve sadece güçlü olanlar hakkını alabilecekti.

SONUÇ

Tekebbür ehli, Kur'an'da sıkça anlatılan ve olumsuz örnek olarak gösterilen kişilerdir. Özellikle peygamberlerin, davalarını insanlara anlatma noktasında karşılarında duran ve düşmanlıkta sınır tanımayan toplumun önde gelenleridir. Her peygamberin mücadele ettiği bir veya daha fazla mütekebbir mevcuttur. Hz. Musa'yı ve İsrail oğullarını öldürmek için peşlerine düşen ve kızıl denizde boğulan Firavun, Hz. İbrahim'i ateşe atan Nemrut, Hz. Muhammed'e ve ashaba olmadık eziyetler yapan Ebu Cehil, Ebu Leheb bunlardan birkaçıdır.

Kur'an'da anlatılan özelliklerine baktığımız zaman tekebbür ehlinin düşünce ve tavırlarını iki kategoride değerlendirmek mümkündür. Bunlardan birincisi, Allah'ın varlığını dahi çoğu zaman kabul etmeyen bozuk inançları ve Ona karşı isyankâr ve dik başlı tavırları, diğeri ise toplumun zayıf kesimine karşı onları hakir gören, tepeden bakan, kendilerinin onlardan daha ayrıcalıklı bir konuma sahip olduklarını ifade eden davranışlarıdır.

Allah'a karşı inanç boyutunda sıkıntılı oldukları göze çarpmaktadır. Kur'an'ın ifadesiyle 'Allah'a ve ahiret gününe iman etmezler.' Bunun doğal bir sonucu olarak O'nun gönderdiği peygamberleri ve âyetleri de ya görmezden gelirler ya da inkâr ederler. Elbette ki kabul etmedikleri bir yaratıcıya kulluk etmeleri de beklenmez. Bununla da kalmayıp Allah'ın dışında başka ilahların varlığını kabul ederler. Muhtemeldir ki bu ilahları da toplumun zayıf kesimi üzerindeki hegemonyalarını sağlamlaştırmak ve devam ettirmek için bir tabu olarak kullanmaktadırlar.

Yine Kur'an'da onların toplumun zayıf kesimine karşı da olumsuz bir tavır içerisinde olduklarından bahsedilir. Bunu yaparken kendileri ile aynı konumda

olan ekâbir ile birlikte hareket ederek güçlerini birleştirir ve bunu zayıflar üzerinde bir baskı unsuru olarak kullanırlar. Toplumda kast sistemi oluşturmaya çalışırlar. Kendilerini, varlıklı olmayan insanlardan ayrıcalıklı görürler. Sahip oldukları imkânlardan onları faydalandırmazlar. İnsanlara iyilik yapmadıkları gibi başkalarının da iyilik yapmasından rahatsız olarak bunu engellemeye çalışırlar. Muhtemelen dünyalık bir şeyler elde etmek için yapmış oldukları küçük iyiliklerde gösteriş yapmaktan geri durmazlar.

Olumsuz bir kişilik yapısına sahip bu insanlar için tek ölçü, kendi düşünceleridir. Bunun dışında hiçbir otoriteden emir almak istemezler. Düşüncelerinin temelinde ise hayatı bu dünyadan ibaret görmek ve bütün yatırımlarını bu hedef doğrultusunda yaparak zevk ve sefa içerisinde, diğer insanların çektiği sıkıntıları umursamadan bir hayat sürmektir. Bu şekilde bir anlayış, Yüce yaratıcı tarafından kabul görmeyeceği için Allah tarafından sevilmemiş ve bunun sonucu olarak ahirette büyük bir azaba uğrayacakları bildirilmiştir.

KAYNAKÇA

- Âlûsî, Şehabeddin Mahmûd. *Rûhu'l-me'ânî*. 16 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1415.
- Begavî, Ebû Muhammed el-Ferrâ'. *Me'âlimü't-tenzîl*. 5 cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, 1418.
- Beyzâvî, Nâsirüddîn. *Envârü't-tenzîl ve esrârü't-te'vîl*. 5 cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, 1418.
- Cevherî, İsmâil b. Hammâd. *Tâcü'l-luğa. Sihâhu'l-luğa, es-Sihâh fi'l-luğa*. 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-İlm li'l-Melayin, 4. baskı, 1407/1987.
- Ebû Hayyân, Muhammed b. Yûsuf el-Endelüsî. *el-Bahrü'l-muhît fi't-tefsîr*. 10 cilt. Beyrut: Dâru'l-Fikr, 1420.
- Ebüssuûd Efendi. *İrşâdü'l-'akli's-selîm ilâ mezâye'l-kitâbi'l-kerîm*. 9 cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, ts.
- Esed, Muhammed. *Kur'an Mesajı Meâl-Tefsîr*. trc. Ahmet Ertürk ve Cahit Koytak. 3 cilt. İstanbul: İşaret yayınları, 1999/1420.
- Gazzâlî, Ebû Hâmid Muhammed. *İhyâ'ü ulûmi'd-dîn*. trc. Ali Arslan. İstanbul: Merve Yayın-Dağıtım, ts.
- İbn Aşûr, Muhammed Tâhir. *et-Tahrîr ve't-tenvîr*. 30 cilt. Tunus: Dâru Tunusiyye, 1984.
- İbn Atıyye, Ebû Muhammed el-Endelüsî. *el-Muharrerü'l-vecîz fi tefsîri'l-kitâbi'l-'azîz*. 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1422.

1622 | Özdemir, Ahmet. Characteristics of Arrogant in the Qur'ân

- İbn Kesîr, İmâdüddîn Ebü'l-Fidâ. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-'azîm*. 8 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1419.
- İbn Manzûr, Cemalüddîn. *Lisânü'l-Arab*. 15 cilt. Beyrut: Daru Sadr, 3.baskı, 1414.
- İsfahânî, Râgıb. *el-Müfredât*. Beyrut: Daru'l-marife, 2005/1426.
- İsmâil Hakkı el-Bursevî. *Rûhu'l-beyân fî tefsîri'l-Kur'ân*. 10 cilt. Beyrut: Daru'l-Fikr, ts.
- Kâsımî, Cemâleddîn. *Mehâsinü't-te'vîl*. 9 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1418.
- Kurtubî, Muhammed b. Ahmed. *el-Câmi' li-ahkâmi'l-Kur'ân*. 20 cilt. Kahire: Dâru'l-Kütüb el-Mısriyye, 2. baskı, 1964/1384.
- Mâtürîdî, Ebû Mansûr Muhammed. *Te'vîlâtü Ehli's-sünne*. 10 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, 1426/2005.
- Mâverdi, Ebü'l-Hasen. *en-Nüket ve'l-'uyûn*. 6 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kütüb el-İlmiyye, ts.
- Merâgî, Ahmed Mustafa. *Tefsîrû'l-Merâgî*. 30 cilt. Mısır: Mektebetü Mustafa Elbânî el-Halebî ve Evlâduhu, 1946.
- Mevdûdî, Ebü'l-A'la. *Tefhîmü'l-Kur'ân*. trc. Muhammed Han Kayanî ve dğr. 7 cilt. İstanbul: İnsan Yayınları, 2. baskı, 1995.
- Nesefî, Abdullah b. Ahmed b. Mahmûd Ebü'l-Berekât. *Medârikü't-tenzîl ve hakâ'iku't-tevîl*. 3 cilt. Beyrut: Dâru'l-Kelime et-Tayyib, 1998.
- Özdoğan, Öznur. "İnsana Manevi-Psikolojik Yaklaşım". *Ankara Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 49, sy. 2 (2008): 77-102.
- Polater, Kadir. "Kur'an Açısından Kibir Sorunu ve Sonuçları". *Cumhuriyet Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi* 17, sy. 1 (Haziran 2013): 63-88.
- Râzî, Fahrüddîn. *Mefâtihu'l-gayb. et-Tefsîrû'l-kebîr*. 32 cilt. Beyrut: Daru İhyai't-Turasi'l-Arabiyyi, 1420.
- Reşîd Rızâ, Muhammed. *Tefsîrû'l-Kur'âni'l-Hakîm*. 12 cilt. Beyrut: Daru'l-Kutub el-İlmiyye, 1990.
- Sâdî, Abdurrahman b. Nâsır. *Teysîrû'l-kerîmi'r-Rahmân fî tefsîri kelâmi'l-Mennân*. Byy: Müessesetü'r-risale, 1420/2000.
- Şevkânî, Ebû Abdillâh. *Fethu'l-kadîr el-câmi' fenneyi'r-rivâye ve'd-dirâye min 'ilmi't-tefsîr*. 6 cilt. Dimeşk-Beyrut: Dâru'l-Kelim et-Tıyb, 1414.
- Taberî, Muhammed b. Cerîr. *Câmi'u'l-beyân 'an te'vîli âyi'l-Kur'ân*. 4 cilt. Byy: Müessesetü'r-risale, 2000/1420.
- Tantâvî, Muhammed Seyyid. *et-Tefsîrû'l-vasît li'l-Kur'âni'l-kerîm*. 15 cilt. Kahire: Daru Nehdati Mısır, 1997.
- Zebîdî, Muhammed Murtazâ. *Tâcü'l-arûs min cevâhiri'l-Kâmûs*. 40 cilt. Byy: Daru'l-Hidaye, ts.
- Zemahşerî, Ebü'l-Kâsım Mahmûd b. Ömer. *el-Keşşâf 'an hakâ'iki gavâmizi't-tenzîl ve 'uyûni'l-ekâvîl fî vücûhi't-te'vîl*. 4 cilt. Beyrut: Daru'l-Küttab el Arabiyyi, 3. baskı, 1407.